

Ivica RAGUŽ

Šutnja – Molitva – Dokolica

– Kršćanska sadašnjost, Zagreb,
2018., 121 str.

Nije odveć čest slučaj da se knjige hrvatskih teologa pojavljuju u ponovljenim izdanjima. Razlozi su razumljivi. Osim maloga tržišta i naslovnika na hrvatskome jeziku, sve je manje onih koji su spremni uroniti u dubine pisane riječi, a pogotovo pisane riječi koja traži strpljivost i vještinu *dugoga držanja daha i usredotočenosti*. Stoga našu pozornost zaslužuje knjiga Ivica Raguža *Šutnja – Molitva – Dokolica* koja se nakon 2011. godine sada pojavljuje u malo izmijenjenom izdanju.

U odnosu na prvo izdanje vrijednih redaka te knjige drugo izdanje izostavlja dva dijela: *Protiv aktivizma* i *Šutnja dobrotom kao otpor zlu*. U neznatno izmijenjenom redoslijedu u podnaslovu *Šutnja* donosi dosad neobjavljeno promišljanje *O šutnji u međuljudskim odnosima*. Autor je neznatno izmijenio tekst o molitvi, a onaj o dokolici ostao je isti.

U Predgovoru drugom izdanju autor vidi tu knjigu kao mali *dućan šutnje* u koji poziva čitatelje da barem kratko navrate kako bi se odmorili od bučnih riječi ovoga svijeta, izliječili se od zlih, opasnih i suvišnih riječi, a potom naučili ispravno govoriti (9.).

Najveći dio te knjige posvećen je razmatranjima *O šutnji* (19–67.). U tom kontekstu autor stavlja pred nas najprije razmišljanje *O šutljivome Bogu Isusa*

Krista. Tu nam donosi sliku Isusa Krista koji šuti pred Bogom Ocem. No ta njegova šutnja nije gluha šutnja, nego izraz poslušnosti Ocu, čime ništi neposlusl onoga po kojem su mnogi postali grješnici (Rim 5, 19). U tome je smislu Isusova šutnja relacijska šutnja, a mogli bismo dodati i šutnja rasta u mudrosti i umnosti. Znakovita je i Isusova šutnja pred ljudima, osobito pred Pilatom, kao i ona u kojoj traži od ljudi da šute o njemu i njegovim djelima, a koju teolozi nazivaju mesijanskom tajnom. U toj dijalektici šutnje poznata je i Očeva šutnja, osobito u trenutku Isusova bolnoga vapaja na križu, čime je Bog, prema tumačenju našega autora, šuteći iz ljubavi raskrinkao zlo, zle riječi i zla djela *neljubavi*. Kristova i Očeva šutnja dolazi do izražaja osobito u velikim djelima, poput utjelovljenja i smrti, jer, prema Ignaciju Antiohijskom, tri su zvučna otajstva ispunjena u Božjoj tišini i tako su ostala skrivena knezu ovoga svijeta: Marijino djevičanstvo, njezin porod i Gospodinova smrt. Sve to upozorava kako i u samome Bogu mora postojati prostor za šutnju. Ta šutnja u Bogu uvijek je otvorena za riječ: šutnja se ne može misliti bez riječi, kao ni riječ bez šutnje. Božja je šutnja, kako Raguž podcrtava oslanjajući se na Dionizija Areopagitu, izraz njegove radikalne transcendencije, njegove opstojnosti onkraj naših riječi i *ne-riječi*. Posljednjih desetljeća bilo je osobito aktualno pitanje Božje šutnje danas. Služeći se mislima Ivana od Križa, autor ističe da Bog danas šuti jer je sve rekao u Isusu Kristu, tako da je Bog do svoga ponovnoga

dolaska Bog šutnje koja ne ugrožava čovjeka, nego čovjeku omogućava slobodu. U poglavlju *O šutnji kršćana* autor rezonski navodi kako je šutnja u Bogu uvijek šutnja riječi, stoga kršćanska šutnja treba biti šutnja s Riječju i pred Riječju. Osobina kršćanske šutnje jest da je ona šutnja pred Bogom, što je razlikuje od šutnje u nekim istočnjačkim i popularnim oblicima religioznosti. Šutnja je rasterećenje, odmak i oslobođenje od svega nepotrebnoga, povlačenje iz buke svijeta kako bi se moglo susresti Boga. Šutnja je izvrstan prostor u kojem Bog može djelovati u nama, utisnuti sebe u nas i preobraziti nas, kako je vidljivo iz života sv. Male Terezije iz Lisieuxa. Šutnja je prostor u kojem postajemo *netko*, a prestajemo biti *svatko*. Svatko je onaj tko neprestano govori, tko ne zna šutjeti i ne osjeća potrebu za šutnjom. Unutarnju šutnju moguće je postići na više načina, kako nas uči kršćanska tradicija. Novo poglavlje u drugom izdanju te knjige *O šutnji u međuljudskim odnosima* suprotstavlja šutnju brbljavoju samodopadnosti. U takvoj brbljavosti osobe stavljaju sebe u središte i nemaju osjećaja za druge, te su sklone izdavanju tajne kako bi se pokazale važnima. Brbljavci su prepoznatljivi i po znatiželji te po tome da upadaju u riječ i već imaju spreman odgovor, a sve zbog samodopadnosti. Stoga je za kršćane iznimno važno da paze kako se ne bi pretvorili u brbljivce. Previše govora uništava čovjekov unutarnji život, a to osobito vrijedi za ogovaranje jer u ogovaranju mi više ne živimo kod sebe, nego stalno izvan sebe, kod drugih.

Šutnja je preduvjet za komunikaciju jer stalnim govorom mi, zapravo, drugoga podređujemo sebi. Šutnja u određenim situacijama spada i u bonton. Šutnja je uvjet susreta s Istinom, čemu prethodi susret s vlastitim grijesima i njihovim priznavanjem. Vrijednost šutnje ogleda se i u tome što je ona pokazatelj slobode od svijeta i ujedno kritika svijetu. Mogli bismo, na tragu razmišljanja našega autora, reći kako šutnja osim društvene ima i estetsku ulogu. Ona naime doprinosi njezi govora i boji glasa. Kod osoba koje njeguju šutnju boja glasa jest topla i nježna, a njihove su riječi nenametljive, odmjerene, točne i pravovremene. Šutnjom ne prekidamo samo logiku zla, nego šutnjom dobrote raskidamo okove zla koje nas kani svezati. Šutnji dobrote posve je oprečna zla šutnja, šutnja egoizma, nijemosti i tuposti duha te šutnja koja nam oduzima slobodu govora i izricanja vlastita mišljenja ili pak šutnja koja kreira neugodnu atmosferu i situaciju nadmoći. Iznimno je važna i, mogli bismo reći, sveta šutnja između osoba koje se poznaju i ljube. Takva je šutnja potvrda njihova zajedništva. Što je ljubav veća, osobe imaju manju potrebu za riječima. Na koncu toga poglavlja autor donosi razloge i dobrobiti svećenikove šutnje, osobito u duhovnom vodstvu. Četvrto poglavlje te knjige *Molitva i »jedna riječ«* donosi Augustinovu molitvu kojom autor žudi da u šutnji nauči samo jednu riječ, a ta je Boga hvaliti i njemu zahvaljivati.

Završna molitva u prvome dijelu lijepo nas uvodi u drugi dio knjige naslovljen

O molitvi kao školi šutnje (71–86.). Taj dio donosi šest poglavlja u kojima, oslanjajući se na Augustinovo pismo udovici Probi, autor promišlja o molitvi. Najvažnije je razumjeti da je molitva izraz stanja čovjekove egzistencije. Sadržaj molitve koji Augustin preporučuje Probi jest molitva za blaženi život, tj. za sreću, jer je ona krajnja želja svih ljudi. Augustin dalje piše kako se smije moliti i za čast i vlast i to u mjeri dovoljnoga, ali samo ako su one u službi i na korist bližnjem te se po njima postiže neko drugo dobro. Augustin pojašnjava u svome pismu Probi kako se smije moliti za zdravlje i prijateljstvo te očuvanje istih. Time Augustin ne prihvaća nikakvu spiritualiziranu, ali ni isključivo bezinteresnu molitvu. U pozadini takva tumačenja nalazi se Augustinov kršćanski realizam prema kojemu se čovjek nalazi u svijetu te njegovo ophođenje s ovozemaljskim stvarima ne može biti beznačajno. Nadalje Augustin tumači molitvu kao uvježbavanje želje za vjerom, nadom i ljubavlju. Molitva je prostor u koji Bog može staviti ono što nam želi dati. Molitva je prije svega trajno usmjeravanje naše želje prema Bogu. Posebno je dojmljivo kako na tragu Augustinove misli Raguž tumači opasnost uslišanja u molitvi. Temeljni stav u molitvi pred Bogom jest poniznost, a molitva koja nam je uslišana mora nas voditi još većoj i žarčoj poniznosti. Time je jasno da je središte molitve Bog i da se sve treba željeti zbog Boga, pa onda i samo uslišanje molitve. Takva molitva ne odvaja nas od svijeta i svakidašnjih obveza, nego nam pruža

drukčiji pristup svijetu i nama samima, jer u molitvi molimo za ono što nas vodi prema Bogu.

Treći dio knjige promišlja *O dokolici kao ozračju šutnje* (89–109.). Nakon što je autor uočio iščeznuće riječi dokolica, pita se nije li iščeznula i sama stvarnost toga pojma, osobito u vremenu rigoroznoga planiranja, termina i projekata. Autor u trima poglavljima u zadnjem dijelu knjige piše o dostojanstvu rada, slobodnom vremenu i kršćanskoj dokolici. Poglavlje *Dostojanstvo i opasnosti rada* pokazuje čovjeka kao stvorena na sliku Boga koji radi i koji je aktivan, iz čega slijedi da čovjek ne može ne biti radnik, aktivno biće i stvaratelj, čime očituje svoje kreativne sposobnosti. Rad čovjeku daje radost, ali i trud te znoj. Opasnost rada jest u tome da čovjek postane ovisan o radu, da rad čovjeka podvrgne svojim potrebama i produktivnosti. Rad bi čovjeka posve iscrpio kad ne bi bilo dokolice, odnosno slobodnoga vremena, kako se to kaže u modernom društvu. O tome Raguž piše u poglavlju *Slobodno vrijeme u modernom društvu*. Moderna vizija slobodnoga vremena ne uspijeva izići iz začarane kružnice radnoga procesa. Tako Habermas upozorava da je slobodno vrijeme u modernim društvima podvrgnuto radnom procesu, što za posljedicu ima da ljudi ne znaju što sa sobom kada nisu u radnom procesu, zbog čega im slobodno vrijeme postaje tužno vrijeme. U poglavlju *Kršćanska dokolica onkraj rada i slobodnoga vremena* pronalazimo teologiju dokolice. Do-

kolica omogućuje drukčiji pristup radu koji nas potiče na veću kreativnost. Autor nam teologiju dokolice tumači kroz dimenzije čovjekova života: sukreativnost primalaštva, sloboda kao ovisnost i radost punine u liturgiji. U kasnijem razmišljanju autor donosi konkretne prijedloge za ostvarivanje i življenje dokolice. Tako je dokolica vrijeme i mjesto slobode kao primalaštva ovisnosti, radosti punine te orfejsko vrijeme. Za kršćane je Bog onaj koji daje smisao dokolici. On je temelj i smisao dokolice. To implicira da se dokolica ne može živjeti bez religije. Liturgija se pojavljuje kao uvjet mogućnosti dokolice jer ona postavlja čovjeka u područje beskorisnoga, slobodnoga, bezinteresnoga. U središtu liturgije nisu moral i spoznaje, nego čisto događanje Božjega beskorisnoga darivanja. U liturgiji se ostvaruju sve tri dimenzije dokolice: primalaštvo, sloboda kao ovisnost i radost punine.

Ta je Raguževa knjiga već samim naslovom izvrsno otkrila odrednice ljudske

egzistencije koje su danas osobito zamagljene i bačene na margine. Umjesto šutnje imamo zaglušujuću buku riječi te mnoštvo vijesti, nerijetko i lažnih (*fake news*) koje imaju svoje porijeklo i u tome da se nešto jednostavno mora reći i napisati, pa makar bilo i lažno. Radi se o svojevrsnom *ludilu riječi*. Namjesto molitve imamo dvije krajnosti: s jedne strane, budući da je u središtu molitve Bog, imamo hulu na Boga kojega se optužuje za sve nedaće, a s druge imamo krajnje relativiziranje i nijekanje Boga, a time i molitve. Umjesto dokolice, koja je u svojoj biti zdrava i kreativna, stoji besmisleno ljenčarenje i ubijanje vremena, što nas u konačnici ostavlja iscrpljenijima od bilo kojega rada te nas uz pomoć tehnike pretvara u svojevrsne zombije. Stoga držimo da je ta knjiga odličan kompas za povratak nekim od bitnih odrednica ljudskoga života koje mogu dovesti čovjeka da živi barem *etsi Deus daretur*.

Hrvoje Kalem